

Анотация

Бойченко Э. Г. Хозяйственно-экономическая деятельность воинских частей Вооруженных Сил Украины: общий взгляд на проблематику правового регулирования. — Статья.

Статья посвящена обобщенному анализу состояния правового регулирования хозяйственно-экономической деятельности Вооруженных Сил Украины, необходимости сбалансирования механизмов реализации существующего законодательства по данному вопросу, его усовершенствования.

Ключевые слова: экономическая и хозяйственная деятельность, воинская часть Вооруженных Сил Украины, войсковое хозяйство, войсковое имущество.

Summary

Boichenko E. G. Economic and business activities of the military units of the Armed Forces of Ukraine: common view at the issues of legal regulation. — Article.

The article is dedicated to the generalized analysis of the condition of legal regulation the economic and business activities of the Armed Forces of Ukraine, necessity to balance the implementation mechanisms of the existing legislation on given issue, its improvement.

Keywords: economic and business activities, military units of the Armed Forces of Ukraine, military economy, military property

УДК 347.962.6:34.03

Л. П. Нестерчук

ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СУДДІВ ЯК РІЗНОВИД ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Постановка проблеми. Проблематика юридичної відповідальності і її види завжди є актуальною темою, як для національного законодавства й української держави, так і для держав, де сформована й діє судова влада, а судова система є її судоустрійною, організаційною частиною. Судді — носії цієї влади, але і вони часто піддані поведінці, яка не відповідає званню судді. Питання, що знаходяться в площині реалізації дисциплінарної відповідальності суддів, залишаються на сьогодні актуальними. Це цілком зрозуміло, оскільки вони безпосередньо пов'язані із авторитетом судової влади. Відповідальність суддів і, зокрема, дисциплінарна є одним (хоча і не головним) із засобів забезпечення їх дисципліни, а також елементом соціального контролю за судовою владою.

Мета дослідження. В представлений до друку статті ставиться за мету розглянути питання відповідності видів покарань і дисциплінарної відповідальності суддів у випадку порушення останніми своїх професійних обов'язків, співвідношення при цьому понять недоторканності суддів і самостійності суддів, тому що ці питання прямо пов'язані з авторитетом судової влади в Україні. У статті зроблені деякі висновки й внесені пропозиції відносно модернізації й змін правового інституту дисциплінарної відповідальності суддів у напрямку розвитку теоретико-прикладних підстав юридичної відповідальності суддів задля визначення залучення їх у випадку виниклої необхідності до дис-

дисциплінарної відповідальності, а також умов реалізації цього виду відповідальності суддів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Питанням дисциплінарної відповідальності суддів приділялася увага в літературі, у тому числі й на рівні комплексних досліджень (С. В. Ківалов, В. В. Долежана, О. Т. Барабаш, Є. Білозьоров, В. Єршов, Л. Коваленко, М. Колоколов, О. Майстренко, С. Подкопаєв, Н. Радутна, В. Савицький, В. В. Семеняка, Л. О. Танцюра, Г. Цепляева, І. Яблокова та інших). В даній статті використані і опрацьовані наукові роботи О. Т. Барабаш, Є. Білозьорова, Л. Коваленко, С. Подкопаєва, В. В. Семеняки, Л. О. Танцюри, які зазначені за текстом статті і у списку використаної літератури.

Виклад основного матеріалу дослідження. Теорія права запровадила і вивчає важливий елемент правового регулювання суспільних відносин — юридичну відповідальність. Суть цього інституту полягає у цілеспрямованому впливі на поведінку особи за допомогою юридичних засобів з метою упорядкування суспільних відносин, надання їм системності і стабільності, уникнення різких загострень соціальних конфліктів, втілення принципів соціальної справедливості, підвищення рівня цивілізованості та культури суспільства [2, с. 50].

Відповідальність судді різноманітна і є, насамперед, його здатністю звітувати перед собою, суддівським корпусом, органами, що здійснюють дисциплінарне провадження, за результати своєї професійної діяльності та додержання норм моралі і одержувати позитивні чи негативні оцінки своєї діяльності із застосуванням, у разі потреби, відповідних санкцій за неналежну поведінку. Законодавством передбачені підвищені вимоги до суддів у плані як позитивної, так і ретроспективної юридичної відповідальності, але вони певною мірою врівноважуються особливою процедурою притягнення суддів до юридичної відповідальності, що містить елементи недоторканності суддів, гарантії від необґрунтованого переслідування.

Завжди викликають інтерес засоби досягнення балансу між соціальним контролем за судом та суддівською незалежністю [14, с. 12]. Цей вид юридичної відповідальності суддів можна було б віднести у повній мірі до превентивних засобів.

Проте в зв'язку з прийняттям Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [16] та, як наслідок, зміною законодавчого регулювання даного правового інституту становлять значний інтерес. Ми вважаємо, що юридична відповідальність суддів може викликати зацікавленість багатьох вчених, тому що є складовою статусу суддів.

Л. Коваленко і О. Майстренко вважають, що з метою забезпечення гарантованих Конституцією та законами України прав і свобод людини і громадянина, прав та законних інтересів юридичних осіб, інтересів суспільства та держави виключно на суди України покладено здійснення правосуддя як особливого виду державної діяльності, що відповідає правовим принципам справедливості та рівності [5, с. 15].

Належне функціонування судової влади є необхідним елементом правового механізму забезпечення реалізації конституційного права на судовий захист. Причому суддя як носій судової влади, професіональний, незалежний, неупереджений, посідає провідне місце в усіх видах судочинства України.

Суддя має діяти виключно в інтересах правосуддя, користуючись при цьому правами та виконуючи обов'язки, покладені на нього процесуальним законом. Дотримання та виконання вимог законодавства є обов'язком кожного судді, який безпосередньо реалізується в його правомірній поведінці. Установлення фактичних обставин справи з об'єктивною достовірністю також є одним із важливих обов'язків суддів. Застосування ж норм права за відсутності об'єктивного встановлення обставин та відповідних їм суспільних відносин, на наявність яких розраховані конкретні норми законодавства, спричиняє грубе порушення законності у сфері здійснення правосуддя. У зв'язку з цим важливим є запровадження державою адекватних правових засобів соціального контролю за судовою владою з метою гарантування чіткого дотримання суддями норм матеріального та процесуального законодавства. Одним з організаційно-правових заходів забезпечення виконання суддями покладених на них обов'язків є правовий інститут дисциплінарної відповідальності суддів.

У сучасних умовах запровадження саме дисциплінарної відповідальності за порушення суддями своїх професійних обов'язків є необхідним та обґрунтованим, оскільки відповідальність судді є важливою і незамінною складовою обов'язків реалізації основних прав і свобод людини і громадянина, публічних інтересів і правопорядку в державі. Її застосування не суперечить міжнародним стандартам у сфері правосуддя.

Окремі вчені-юристи вважають недоцільним притягнення суддів до даного виду юридичної відповідальності; інші (зокрема О. Сергєєв) пропонують впровадження конституційної відповідальності суддів замість дисциплінарної відповідальності [13, с. 9].

Важливо відзначити, що правовідносини у сфері дисциплінарної відповідальності суддів завжди були предметом особливої уваги з боку держави. Нагадаємо, що в радянський період підстави дисциплінарної відповідальності суддів визначалися базовим Законом СРСР «Про статус суддів в СРСР» [8]. Частиною 1 ст. 18 останнього передбачалася можливість притягнення судді до дисциплінарної відповідальності за такі правопорушення:

- 1) порушення законності при розгляді судових справ;
- 2) вчинення іншого службового проступку;
- 3) вчинення проступку, що порочить звання судді.

Після розпаду Радянського Союзу жодна із суверенних пострадянських держав не відмовилася від використання правового інституту дисциплінарної відповідальності суддів. Це вказує, зокрема, на його особливу значущість у сфері здійснення правосуддя. Формуючи власне національне законодавство про судострій, держави активізували законотворчу діяльність з визначення власних підстав дисциплінарної відповідальності суддів.

Досліджувана правова конструкція дисциплінарної відповідальності суддів отримала закріплення в усіх законах про судоустрій пострадянських держав. Особливий інтерес для даного дослідження становить порушення законності при здійсненні правосуддя як підстава дисциплінарної відповідальності суддів. Наприклад, у законодавстві Узбекистану [12] та Казахстану [7] повністю відтворено положення радянського закону в частині визнання «порушення законності при здійсненні правосуддя» підставою дисциплінарної відповідальності.

Порушення вимог законодавства при здійсненні правосуддя, порушення закону при здійсненні правосуддя та порушення законодавства при розгляді судових справ також визначені підставами дисциплінарної відповідальності законодавством Білорусі [6], Вірменії [9] і до недавнього часу (до 2010 року) — й України [15].

Законодавче визначення юридичного змісту перелічених підстав дисциплінарної відповідальності, на жаль, не міститься у законах жодної з цих держав. Виходячи з буквального формулювання норм закону під цим порушенням можна розуміти будь-яке невиконання чи неналежне дотримання суддею норм матеріального чи процесуального права. У теоретичному аспекті таке тлумачення матеріальних підстав дисциплінарної відповідальності суддів є юридично спроможним.

Особливості правового регулювання дисциплінарної відповідальності суддів передбачені законодавством Азербайджану [4] і Таджикистану [11]. Їх сутність полягає у тому, що суддя притягується до дисциплінарної відповідальності не за будь-яке, а виключно за грубе порушення законодавства при розгляді судових справ. Дотримання загальноправових гарантій незамінності та незалежності судді, а також самостійності судової влади зумовлює, на наш погляд, необхідність застосування правового механізму дисциплінарної відповідальності тільки у виняткових, особливих випадках порушення суддями законодавства у сфері здійснення правосуддя.

У законодавстві деяких держав визначено конкретний (деталізований) перелік видів дисциплінарних порушень. Наприклад, 27 категорій дисциплінарних правопорушень суддів визначає законодавство Словенії про судоустрій [3]. 18 видів правопорушень, за вчинення яких настає дисциплінарна відповідальність судді, передбачено ст. 22 Закону Республіки Молдова «Про статус судді» [10], згідно з яким дисциплінарними правопорушеннями суддів визнаються: порушення обов'язку бути неупередженим; умисне або через грубу недбалість неоднозначне тлумачення або застосування законодавства, якщо це не виправдано змінами судової практики; втручання у діяльність іншого судді або вплив будь-якого роду на органи влади, установи або службовців з метою вирішення деяких питань, домагання або згода на задоволення особистих інтересів або інтересів членів сім'ї за межами положень чинних законів; недотримання таємниці нарадчої кімнати суддів або конфіденційності діяльності, що має такий характер; публічні дії політичного характеру; порушення положень про випадковий розподіл справ; порушення з неповажних причин строків розгляду справ, що перебувають у провадженні; порушення

положень закону про обов'язкове надання декларації про доходи та майно; немотивована відмова від виконання службових обов'язків; порушення строків складання судових рішень та передачі їх копій учасникам процесу; немотивована відсутність на роботі, запізнення, передчасне її залишення; неповажне ставлення при виконанні своїх службових обов'язків до колег, адвокатів, експертів, свідків або інших осіб, які беруть участь у процесі; систематичне або грубе порушення судової етики; невиконання головою судової інстанції обов'язку доповідати Вищій раді магістратури про дисциплінарні порушення суддів; використання службового становища в корисливих цілях; участь у позасудовій діяльності без дозволу Вищої ради магістратури; публічне висловлення згоди або незгоди з рішенням колег з метою втручання у їх діяльність; порушення інших положень, які стосуються несумісності і заборон щодо суддів [17, с. 110].

Для подальшого вдосконалення вітчизняного правового інституту дисциплінарної відповідальності суддів важливим є більш детальне вивчення зарубіжного досвіду та здобутків з метою запозичення їх позитивних аспектів до національного законодавства. Сучасні темпи розвитку зумовлюють нагальну потребу розробки принципово нових підходів до вирішення проблем правового регулювання дисциплінарної відповідальності суддів. Тому поглибленого науково-практичного осмислення потребує дослідження можливості встановлення дисциплінарної відповідальності судді за систематичне порушення своїх функціональних обов'язків, допущення професійних судових помилок.

У даний час актуальність проблем дисциплінарної відповідальності суддів в Україні пояснюється насамперед істотними змінами законодавства України про судоустрій та практики його застосування. Внаслідок модернізації норм вітчизняного законодавства у сфері здійснення правосуддя істотних змін зазнав, зокрема, правовий інститут дисциплінарної відповідальності суддів. Нині особливого значення набувають теоретико-прикладні питання юридичної відповідальності щодо визначення підстав притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності як необхідної практичної умови її реалізації.

У Резолюції Парламентської асамблеї Ради Європи «Функціонування демократичних інституцій в Україні» від 4 жовтня 2010 року було підкреслено, що судова реформа в Україні «... повинна бути спрямована, серед іншого, на усунення всіх форм корупції у судовій владі при забезпеченні незалежності суддів» [18].

Висновки. Таким чином, нами зроблені деякі висновки й внесені пропозиції відносно модернізації й змін правового інституту дисциплінарної відповідальності суддів у напрямку розвитку теоретико-прикладних підстав юридичної відповідальності суддів задля визначення залучення їх у випадку виниклої необхідності до дисциплінарної відповідальності, а також умов реалізації цього виду відповідальності суддів. Для забезпечення принциповості і водночас об'єктивності розгляду дисциплінарних справ щодо суддів потрібно визначитись з поняттям і ознаками дисциплінарного проступку (дисциплінарного правопорушення).

У найзагальнішому розумінні дисциплінарний проступок — це «проти-правне невиконання або неналежне виконання працівником своїх трудових обов'язків, за який щодо нього може бути застосовано дисциплінарне стягнення» [18, с. 16], дисциплінарне стягнення — «захід правового впливу щодо порушників трудової дисципліни».

Література

1. Барабаш О. Т. Дисциплінарний проступок / О. Т. Барабаш, Н. М. Хуторян // Юридична енциклопедія. — К.: Українська енциклопедія, 1999. — Т. 2. — С. 20.
2. Білозоров Є. Юридична відповідальність як передумова правомірної поведінки особи: теоретичні аспекти // Право України. — 2006. — № 1. — С. 50.
3. Заключение ССЈЕ (2002) Оп. 3 Консультативного совета европейских судей «О принципах и правилах, регулирующих профессиональное поведение судей, в частности, этические нормы, несовместимое с должностью поведение и беспристрастность».
4. Закон Азербайджанской Республики «О судах и судьях» от 10.06.1997 г. // Сборник законодательных актов Азербайджанской Республики. — 1997. — № 5. — Ст. 413.
5. Коваленко Л., Майстренко О. Правосуддя для всіх, або дещо про суд присяжних // Юридичний журнал. — 2004. — № 5. — С. 15–16.
6. Кодекс Республики Беларусь о судостроительстве и статусе судей (ст. 111) // Национальный реестр правовых актов Республики Беларусь. — 2007. — № 4. — 2/1292.
7. Конституционный закон Республики Казахстан «О судебной системе и статусе судей Республики Казахстан» от 25.12.2000 г. // Ведомости Парламента Республики Казахстан. — 2000. — № 23. — Ст. 410.
8. О статусе судей в СССР: Закон СССР от 4 августа 1989 г. // Ведомости Съезда народных депутатов СССР и Верховного Совета СССР. — 1989. — № 9. — Ст. 223.
9. О статусе судьи: Закон Республики Армения от 14.06.1998 г. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: parliament.am.
10. О статусе судьи: Закон Республики Молдова от 20.07.1995 г. // Мониторул Офіціал. Молдова. — 2002. — № 117–119. — 15 августа.
11. О судах Республики Таджикистан: Конституционный закон Республики Таджикистан от 06.08.2001 г. // Ахбори Маджлиси Оли Республики Таджикистан. — 2001. — № 7.
12. О судах: Закон Республики Узбекистан от 14.12.2000 г. // Ведомости Олий Мажлиса Республики Узбекистан. — 2002. — № 1. — Ст. 20.
13. Подкопаєв С. В. Дисциплінарна відповідальність суддів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.10 / Нац. юридична академія України імені Ярослава Мудрого. — Х., 2003. — С. 9.
14. Подкопаєв С. В. Про дисциплінарну відповідальність суддів // Юридичний журнал. — 2005. — № 6. — С. 12–14.
15. Про статус суддів: Закон України від 15.12.1992 р. [втратив чинність] // Відомості Верховної Ради України. — 1993. — № 8. — Ст. 56.
16. Про судостроїть і статус суддів: закон України від 7 липня 2010 року № 2453-VI // Офіційний вісник України. — 2010. — № 55 (1). — Ст. 1900.
17. Танцюра Л. О., Семеняка В. В. Деякі питання дисциплінарної відповідальності суддів // Вісник господарського судочинства. — 2011. — № 4. — С. 110–111.
18. Резолюція ПАРЕ 1755 (2010) «Функціонування демократичних інституцій в Україні». — п. 7.3.1.

Анотація

Нестерчук Л. П. Дисциплінарна відповідальність суддів як різновид юридичної відповідальності. — Стаття.

В статті зроблена спроба розглянути питання відповідності видів покарань і дисциплінарної відповідальності суддів у випадку порушення останніми своїх професійних обов'язків, співвід-

поплення понять недоторканності суддів і самостійності судів. У статті зроблені деякі висновки й внесені пропозиції відносно модернізації й змін у правовому інституті дисциплінарної відповідальності суддів, а також умов реалізації цього виду відповідальності суддів.

Ключові слова: судова влада, правосуддя, судді, дисциплінарна відповідальність, юридична відповідальність, суддівська незалежність, судоустрій, обов'язки, службовий проступок.

Аннотация

Нестерчук Л. П. Дисциплинарная ответственность судей как разновидность юридической ответственности. — Статья.

В статье предпринята попытка рассмотреть вопросы соответствия видов наказаний и дисциплинарной ответственности судей в случае нарушения последними своих профессиональных обязанностей, соотношения при этом понятий неприкосновенности судей и самостоятельности судов. В статье сделаны некоторые выводы и внесены предложения в отношении модернизации и изменений правового института дисциплинарной ответственности, а также условий её реализации.

Ключевые слова: судебная власть, правосудие, судьи, дисциплинарная ответственность, юридическая ответственность, судейская независимость, судоустройство, обязанности, служебный проступок.

Summary

Nesterchuk L. P. The disciplinary responsibility of judges as a kind of legal responsibility. — Article.

Therefore, the article makes an attempt to consider the questions of conformity of penalties and disciplinary liability of judges in case of violation of their professional duties, the ratio of the concepts of immunity of judges and independence of the courts. The article made some conclusions and suggestions made in respect of modernisation and change of the legal institution of disciplinary liability, as well as the conditions of its implementation.

Keywords: the judiciary, administration of justice, judges, disciplinary responsibility, juridical responsibility, judicial independence, judicial organization, duties, official misconduct.

УДК 351.711.001.73

Г. М. Пенчева

ПРО НЕДОЛКИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОРГАНІВ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ МАЙНОМ

Постановка проблеми. Суспільство на сучасному етапі не знайшло інших способів управління економікою, крім планового та ринкового механізмів. Обидва мають і позитивні, і негативні риси, проте якість управління визначається знаходженням позитивного балансу між ними. В реальному житті у пошуках ефективних методів управління здійснюється їх конвергенція, коли необхідно говорити про превалювання рис одного або іншого методу в системі управління. У такому випадку, як справедливо зазначає Кузнецов Е. А., найбільш правильним видається рух або в сторону планово-централізованих методів управління, або в сторону ринково-децентралізованих, уникаючи при цьому крайніх позицій [1, с. 63]. При управлінні державним майном складається подібна си-